

Mit ér a hűség?

EÖRSI ISTVÁN: AZ INTERJÚ

„A bűnről akarok beszélgetni önnel” — közli *Az interjú* című dráma egyik szereplője a másikkal, azaz **Eörsi István** Lukács Györggyel. Nem általában a bűnről, nem annak etikai és filozófiai lényegéről társalognak, hanem egy bizonyos bűnről, amely azonban a filozófus politikusi, köz- és magánemberi lényének minden el-entmondását magába foglalja.

Lukács György 1919-ben mint politikai megbízott Tiszafürednél a románok elől megfutamodott magyar zászlóaljat megtizedeltette. Maga is bűnnek tartotta az erőszakot, mégis kiadta a parancsot nyolc ember leölésére, s tettét később is vállalta: adott helyzetben máskor is ugyanígy cselekedett volna.

Eörsi, a tanítvány viszont feloldhatatlannak tartja azt az ellentétet, amely mesterének filozófusi következetessége és magánemberi taktikázása között feszült. Elfogadhatatlannak azt, hogy Lukács Dosztojevszkijjel szövegezt, hogy „keresztülhazudozzuk magunkat az igazsághoz”; hogy a párthoz való hűség csak hazugságok árán lehetséges; hogy Lukács számára a történelemben csak a folyamatok lényegesek, az állapotok nem; hogy Lukács visszavételét kérte abba a pártba, amely vérről és vassal törte le az 56-os forradalmat (melynek „mellékesen” Lukács György is minisztere volt, s amelynek vezérkarával együtt őt is Romániába hurcolták), s ezáltal „a pártot a folyamatoság hazug látszatával ruházta fel”.

Az interjú egy valós beszélgetés részleteinek közreadása — ennyiben dokumentumjellegű és -értékű —, ugyanakkor az író-tanítvány elszakadási kísérlete mesterétől — ennyiben valós dráma vagy legalábbis annak lehetősége. **Eörsi** Vezér Erzsébettel közösen készítette a már halálosan beteg Lukács Györggyel 1971 márciusától májusáig azt az interjúsorozatot, amelyben a filozófus önéletrajzi vázlatának kibontására tettek kísérletet, s amely a darab alapjául szolgált.

Eörsi a nyolcvanas évek elején hosszabb időt töltött Nyugaton, elsősorban a németeknél, s az ott tapasztalt érdeklődés Lukács alakja iránt nyilván közrejátszott abban, hogy ez idő tájt írt Marxról is, és Lukácsról is drámai szöveget készített. Nem drámát, hanem — *Az interjú* esetében — abszurd dokumentumjátéknak titulált drámai szöveget. Hiába

bontja meg a teret s az időt, hiába helyezi az interjú helyszínét hol egy kabaréba, hol temetőbe, hol pedig a dolgozószobába, hiába használ többszörös flash backet, hiába léptet fel az Öreg életében jelentős szerepet játszó három nőt (az előadásban ezeket alázas szépséggel alakítja Töröcsik Mari, Básti Juli és Egri Kati) — a mű nem válik színszerűvé, sokkal inkább tűnik hangjátéknak. (El is készítették a darab rádióváltozatát, Berényi Gábor rendezésében, s szintén Gábor Miklós főszereplésével.)

Rendkívül gazdag képet kapunk Lukács Györgyről, nem annyira a filozófusról, mint inkább az emberről, az egyre rosszabb fizikai állapotban lévő aggyastyánról s a kortalan gondolkodóról, történelmet előről-csinálóról. De neki a darabban nincs drámája. Drámája **Eörsinek** lenne, hiszen ő az, aki mint tanítvány kritikátlanul szeretne felnézni Lukácsra, de közben záptojásokkal dobálná meg; aki százszázalékos igazságokat vár Lukácstól, de minduntalan csalódnia kell benne; aki nem tudja elfogadni önértéknek a párthoz való hűséget; aki nem azt utasítja el, hogy Lukács kommunista lett, csak azt, hogy jó képet vágott a sztálini elfajulásához és feladta szellemi függetlenségét; aki szöröstől-bőröstül elutasítja az úgynevezett létező szocializmust, de az 1968-as prágai intervenciókor hitében megingani látszó Lukácstól nem kap segítséget: mi lehetne e létező szocializmus egyetlen reális alternatívája; aki Lukács mások által elítélendőnek tartott taktikai önkritikáival szemben „elvileg nem hajlandó leírni olyasmit, amit nem tart igaznak”, miközben persze ő is fel-feláldoz valamit a meggyőződéséből...

Ebben a figurában benne van egy modern drámai hős lehetősége. De csak a lehetősége. S ez a lehetőség a Játékszín Babarczy László rendezte előadásában is csak az marad, Koltai Róbert sem tudja élővé, drámaivá tenni a vázlatos szerepet.

A mai kommerszre kacsintgató színházi közegben színházvezetői bátorságra vall egy Lukács Györgyről szóló dráma bemutatása. Mondhatnánk, hogy a sikeres színház felválthatja: ezúttal csupán szűk rétegnek kínál — távolról sem az üzleti haszon reményében — szellemi csemegét. Ha ez az előadás mégsem csak egy szűk értelmiségi réteg igényét elégíti ki, az mindenekelőtt Gábor Miklós ki-

tűnő alakításának köszönhető. Gábor nem ilusztrálja, hanem külsőleg-belsőleg megidézi Lukács Györgyöt. Miközben számos gesztussal, hanghordozással emlékeztet Lukácsra, általánosabb érvényű portrét is rajzol: egy sokat megélt, bölcs öregemberéét. Ezért azok is, akik talán keveset tudnak Lukács Györgyről, lenyűgözve hallgathatják a szellemes replikákat, s közben egy nagy formátumú ember pusztulásának lehetnek tanúi.

Tudjuk, Eörsi véleménye a létező szocializmusról ma már evidencia, Lukács György megfogalmazott és megélt etikája viszont változatlanul kihívást jelent. Még akkor is, ha Eörsi — darabja tanúsága szerint — felfüggesztette harcát az Öreggel, s Lukács elvtárs, a hozzá igazán közel álló kevesekhez hasonlóan, számára is Gyuri bácsi lett.

NÁNAY ISTVÁN